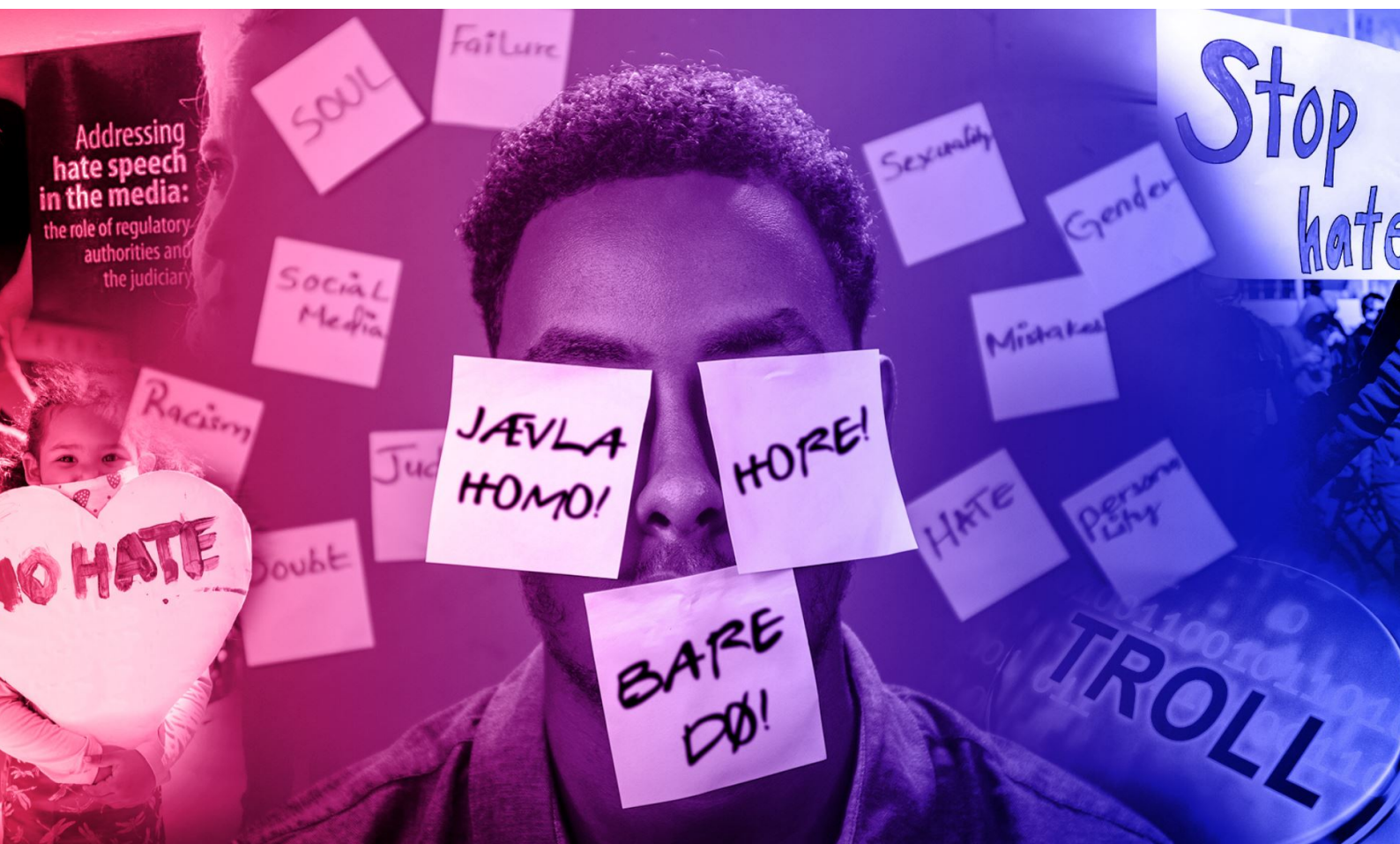

Undersøkelse om kritisk medieforståelse i den norske befolkningen

Delrapport 2: Sjikane via internett, og konsekvenser dette har for demokrati og deltakelse

Forord

Ett av Medietilsynets viktigste ansvarsområder er å bidra til **kritisk medieforståelse** i befolkningen. Kritisk medieforståelse er den kompetansen vi som mediebrukere trenger for å kunne navigere både aktivt og trygt i et stadig mer komplekst medielandskap.

En viktig del av Medietilsynets ansvar er å framskaffe fakta og innsikt om hvordan det faktisk står til. I 2019 gjennomførte vi derfor den aller første undersøkelsen om kritisk medieforståelse i befolkningen. Områder som ble kartlagt var blant annet falske nyheter, kunnskap om mediens kommersielle sider, personvern, tillit til mediene, og kildeforståelse. Medietilsynet ønsker å følge utviklingen, og har derfor nå gjennomført en ny undersøkelse. I dette arbeidet har vi fått bistand fra Kantar og professorene Tore Slaatta i TSL Analytics og Ola Erstad ved Universitetet i Oslo.

Resultatene fra årets undersøkelse blir presentert gjennom flere tematiske delrapporter våren 2021. I februar ble første delrapport publisert, der tema var falske nyheter og desinformasjon. Denne andre delrapporten omhandler sjikane via internett og konsekvenser dette har for demokrati og deltakelse.

Hvor stor andel av befolkningen har opplevd å bli hetset eller har mottatt trusler om vold via internett det siste året? I hvilke aldersgrupper er dette mest utbredt? Dette er noen av spørsmålene som er kartlagt i undersøkelsen.

Undersøkelsen viser at flere rapporterer om hets, sjikane og mobbing i kommentarfelter i dag enn for to år siden. I 2019 hadde kun to prosent opplevd å bli utsatt for hatefulle ytringer på nett. Nå rapporterer sju prosent at de har opplevd å bli utsatt for hatefulle ytringer. Fortsatt opplever altså de færreste denne formen for sjikane, men likevel er det alarmerende at andelen øker. Slike opplevelser kan føre til at noen trekker seg fra debatten og ikke ønsker å dele sine meninger med andre. Et annet viktig funn er at de yngre i større grad enn de eldre er utsatt for sjikane.

Nettet er en viktig arena for meningsbrytning, og i et demokratisk perspektiv gir det grunn til bekymring hvis engasjerte stemmer stilner. I undersøkelsen ser vi spor av det; fire av ti av dem som har vært utsatt for hets, svarer at de har blitt mer forsiktige med å si sin mening. To av ti i samme gruppe sier at de har sluttet helt å delta i debatten.

Medietilsynet ønsker å bidra til gode kår for ytringsfriheten og er opptatt av at ytringsrommet oppleves som stort. Vi må alle lære oss hvordan vi selv bør opptre når vi deltar i debatter på nett, og også hvordan vi skal møte negativ og sjikanerende oppførsel. Medietilsynet oppfordrer alle som har noe på hjertet, til å ta del i den offentlige samtalen på en konstruktiv og mangfoldig måte.

Fredrikstad, 27. april 2021

Mari Velsand

direktør i Medietilsynet

Innhold

Forord.....	2
Sammendrag	4
Resultater	5
Erfaring med sjikanering på nett	5
Utsatthet for sjikanering på nett	7
Kompetanse om nettsjikane	8
Hvilke metoder brukes for å håndtere nettsjikane?	9
Hvordan påvirkes man av hets i diskusjoner/debatter?	11
Om undersøkelsen.....	14

Sammendrag

- Elleve prosent av befolkningen har opplevd en eller annen form for sjikane på internett de siste tolv månedene.
- Andelen som har opplevd sjikane, faller med alder. 20 prosent i alderen 16–24 år har opplevd minst én av de fire formene for sjikane som måles i undersøkelsen (hatefulle ytringer, mobbing eller trakassering, trusler om vold eller hetsing eller latterliggjøring i debatter/diskusjoner) siste året. Seks prosent i alderen 60–79 år har opplevd dette. Blant dem over 80 år har bare to prosent opplevd nettsjikane.
- Hatefulle ytringer er den vanligste sjikaneformen: Sju prosent av befolkningen har opplevd dette de siste tolv månedene.
- Menn vurderer seg generelt som mer kompetente til å håndtere nettsjikane enn kvinner. En dobbelt så høy andel menn vurderer seg som «høykompetente» sammenlignet med kvinner, og andelen menn som vurderer seg som «lavkompetente», er halvparten så høy som blant kvinner.
- Den vanligste måten å håndtere nettsjikane på, er å «blokkere personer». Nesten halvparten av de elleve prosentene av befolkningen som har opplevd nettsjikane, har gjort dette. Omtrent en firedel har slettet tjenester/apper, og 15 prosent har tatt kontakt med dem som fremsatte nettsjikanen. Tolv prosent klaget eller anmeldte personer til myndighetene og ti prosent har advart andre om personer som bedriver nettsjikane. 23 prosent har ikke foretatt seg noe.
- Fem prosent av befolkningen svarer at de er blitt hetsset i diskusjoner/debatter. En høy andel av disse uttrykker at hetsing påvirker deres frihet til å ytre seg på nett. I gruppen som har blitt hetsset svarer fire av ti at de har blitt mer forsiktige med å si sin mening på internett. To av ti av de hetsede svarer at de har sluttet helt å delta i debatter og to av ti svarer at de heller diskuterer mer i lukkede grupper. 16 prosent av de hetsede svarer at de har blitt mer engasjert. 23 prosent svarer at de ikke er blitt påvirket.

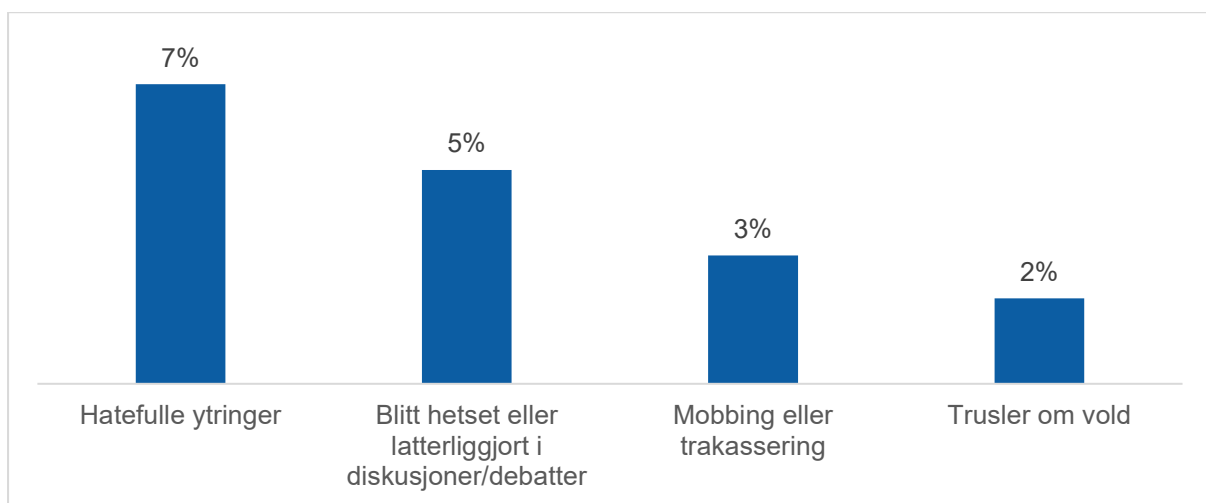
Resultater

Denne delrapporten formidler resultater fra Medietilsynets undersøkelse om kritisk medieforståelse i befolkningen om temaet sjikanering på internett og konsekvenser av dette: hvor høy andel som har opplevd ulike former for sjikane, hvor utsatt folk vurderer å være, hvordan de vurderer sin kompetanse til å håndtere sjikanering og hvilke grep som tas for å håndtere eller unngå slike opplevelser.

Erfaring med sjikanering på nett

Respondentene ble spurt om de har vært utsatt for ulike former for sjikanering på internett, som hetsing, mobbing, latterliggjøring, hatefulle ytringer, trusler osv. Se figur 1.

Figur 1: Hvilke av følgende hendelser har du opplevd på internett, siste 12 måneder? Figuren viser andel av befolkningen (16 år+) som har opplevd ulike former for sjikanering på nett. (N=2084)

Elleve prosent av befolkningen har opplevd minst én av sjikaneringsformene som det vises til i figuren over de siste tolv månedene. Fem prosent har opplevd to eller flere av sjikaneringsformene.

Flest svarer at de har vært utsatt for hatefulle ytringer (sju prosent). Fem prosent oppgir å ha blitt hetset eller latterliggjort i diskusjoner/debatter, og tre prosent har opplevd mobbing og trakassering de siste tolv månedene. To prosent svarer at de har vært utsatt for trusler om vold. Det er ikke særlige kjønnsforskjeller i opplevd sjikane.

Sammenlignet med undersøkelsen i 2019, hvor det ble stilt spørsmål om respondentene hadde opplevd «hatefulle ytringer» og «mobbing», er det tendenser til en liten økning. For to år siden hadde to prosent av befolkningen opplevd hatefulle ytringer og en tilsvarende andel hadde opplevd mobbing. I undersøkelsen fra 2021 har tallene økt til henholdsvis sju og tre prosent¹.

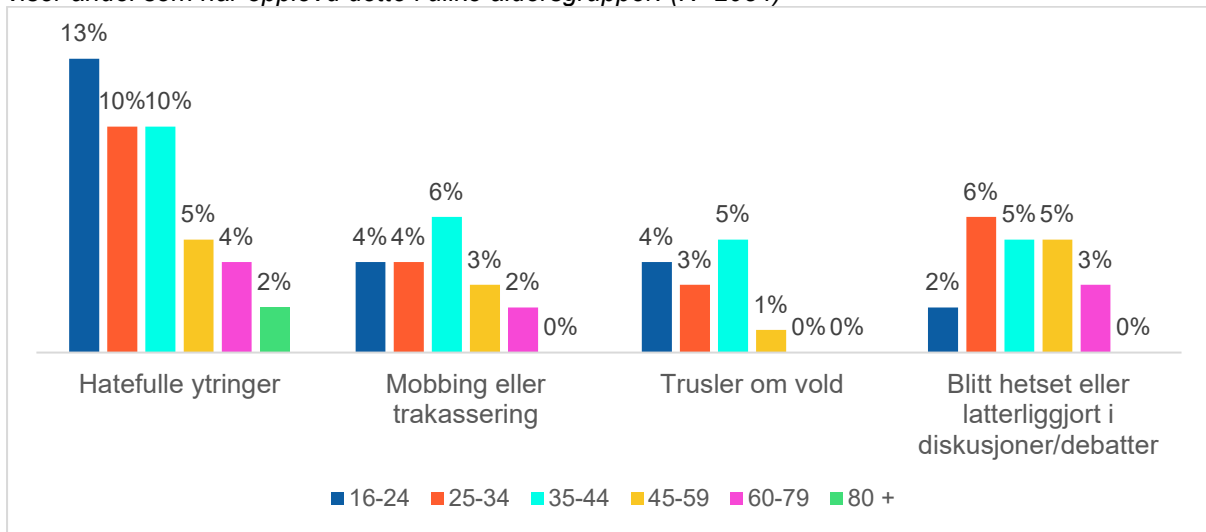
Det er et signifikant aldersskille når det gjelder hvilke grupper i befolkningen som i størst grad utsettes for sjikane av andre på internett, der skillet går ved 45 års alder.

¹ I 2019 var alternativet kun «mobbing». I 2021 er alternativet formulert som «mobbing og trakassering»

Det gjelder særlig gruppen som har vært utsatt for hatefulle ytringer det siste året. Se figur 2.

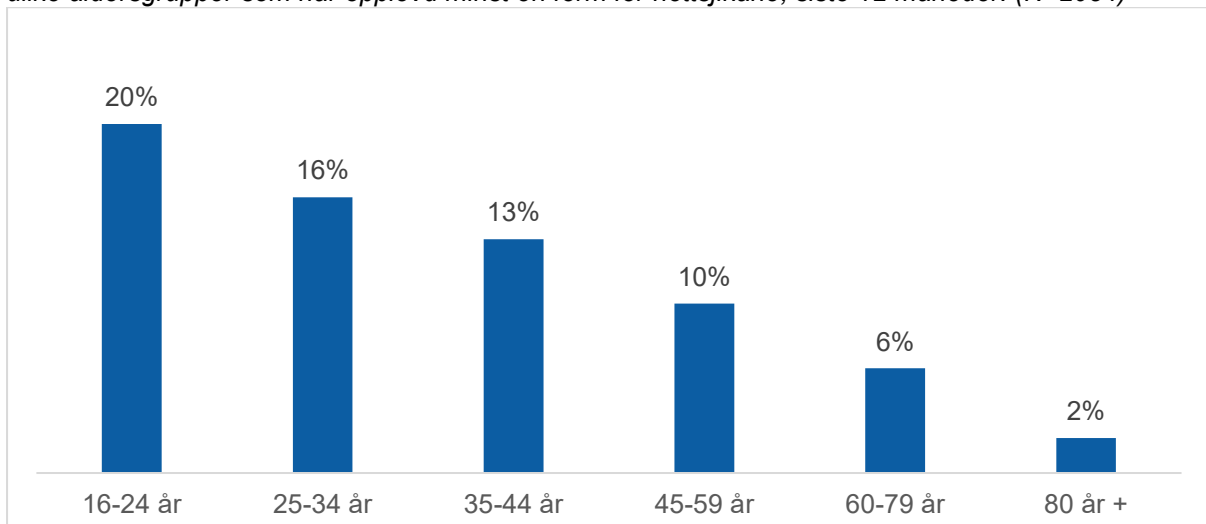
Figur 2 Hvilke av følgende hendelser har du opplevd på internett, siste 12 måneder? Figuren viser andel som har opplevd dette i ulike aldersgrupper. (N=2084)

Mobbing/trakassering og trusler om vold oppleves oftest hos «voksengruppen», i alderen 25–44 år. Hatefulle ytringer er vanligst i den yngste gruppen, de i alderen 16-24 år. Hetsing eller latterliggjøring i diskusjoner/debatter er det flest i alderen 25–59 år som har opplevd.

Likevel, andelen som har blitt utsatt for minst én form for nettsjikane er fallende med alderen. Mens 2 av 10 i alderen 16–24 år har vært utsatt for minst én av de fire sjikaneformene, er det kun 6 prosent i alderen 60–79 år og 2 prosent over 80 år.

Figur 3. Hvilke av følgende hendelser har du opplevd på internett, siste 12 måneder? Andel av ulike aldersgrupper som har opplevd minst én form for nettsjikane, siste 12 måneder. (N=2084)

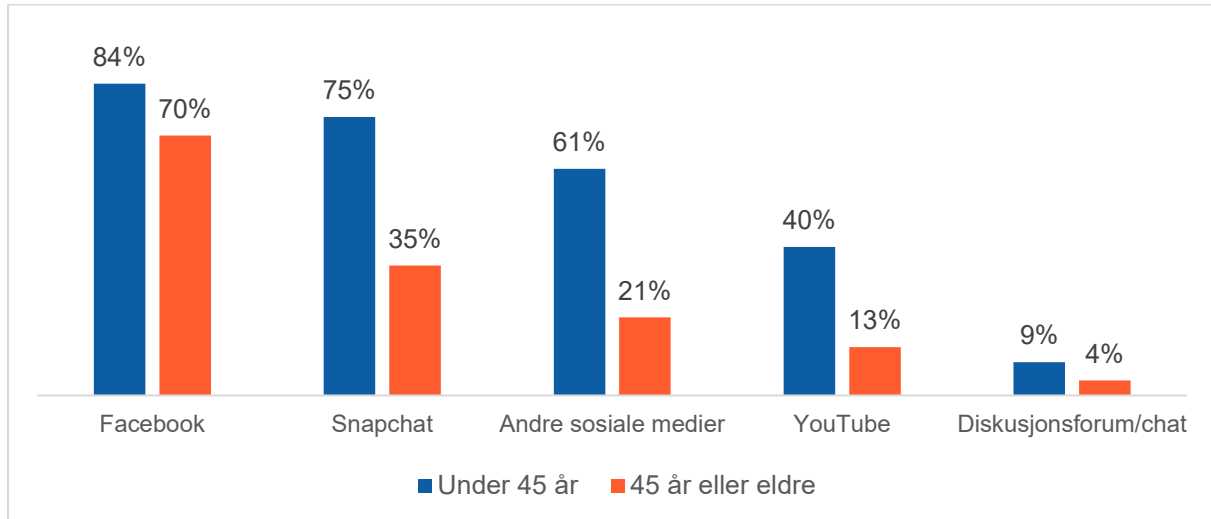

En vesentlig årsak til forskjellene mellom aldersgruppene, er trolig at gruppen under 45 år oftere bruker nettmedier, hvor risikoen for å møte på denne type sjikanering er høyere enn i andre typer medier. Figur 4 viser andelen som daglig bruker medier med muligheter for sosial interaksjon innenfor de to grovdelt aldersgruppene. Sett

bort fra Facebook, som alle aldersgrupper bruker mye, er det over dobbelt så høy andel i gruppen under 45 år som bruker andre typer sosiale medier, YouTube og diskusjonsforum/chat daglig, som i gruppen over 45 år.

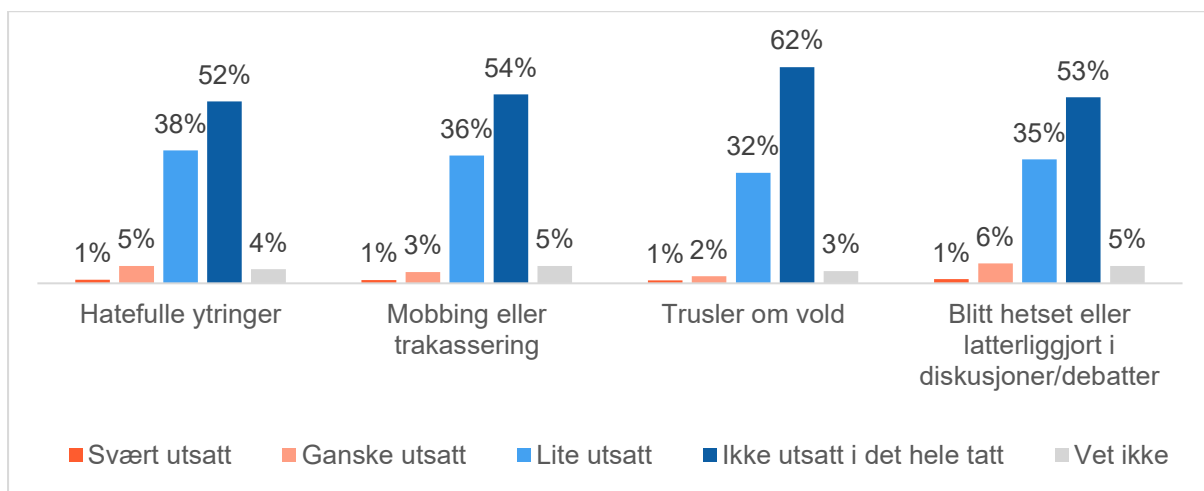
Figur 4. Hvor ofte benytter du vanligvis følgende tjenester? Daglig bruk av sosiale nettmedier, fordelt på alder. (N=2084)

Utsatthet for sjikanering på nett

Når respondentene blir bedt om å vurdere hvor utsatt de opplever å være for sjikanering på nett, svarer mellom tre og sju prosent at de ser på seg selv som utsatt, avhengig av hvilken sjikaneringsform det dreier seg om. Sju prosent vurderer seg som utsatt når det gjelder hetsing eller latterliggjøring i diskusjoner/debatter, og tre prosent vurderer seg som utsatte i forhold til mer alvorlig nettsjikane, som trusler om vold.

Figur 5. Hvor utsatt føler du deg for følgende hendelser når du er på internett?» Figuren viser til grad av utsatthet for nettsjikane i befolkningen. (N=2084)

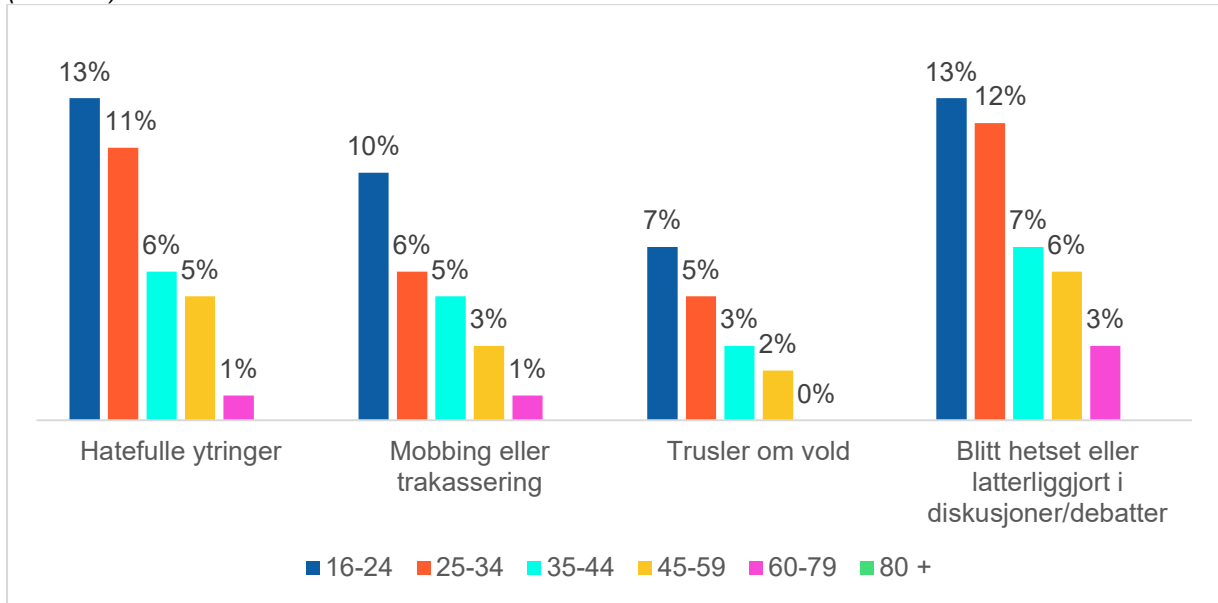

Figur 6 viser at andelen som vurderer å være i en utsatt posisjon når det gjelder de ulike formene for nettsjikane, faller med alder. Mens 13 prosent i alderen 16-24 år

vurderer seg utsatt for hetsing i diskusjoner/debatter og hatefulle ytringer, opplever bare én til tre prosent over 60 år det samme. Ingen over 80 år vurderer seg som utsatt for noen former for nettsjikaner, derfor vises ikke denne gruppen i figur 6. Kvinner opplever seg noe mer utsatt enn menn.

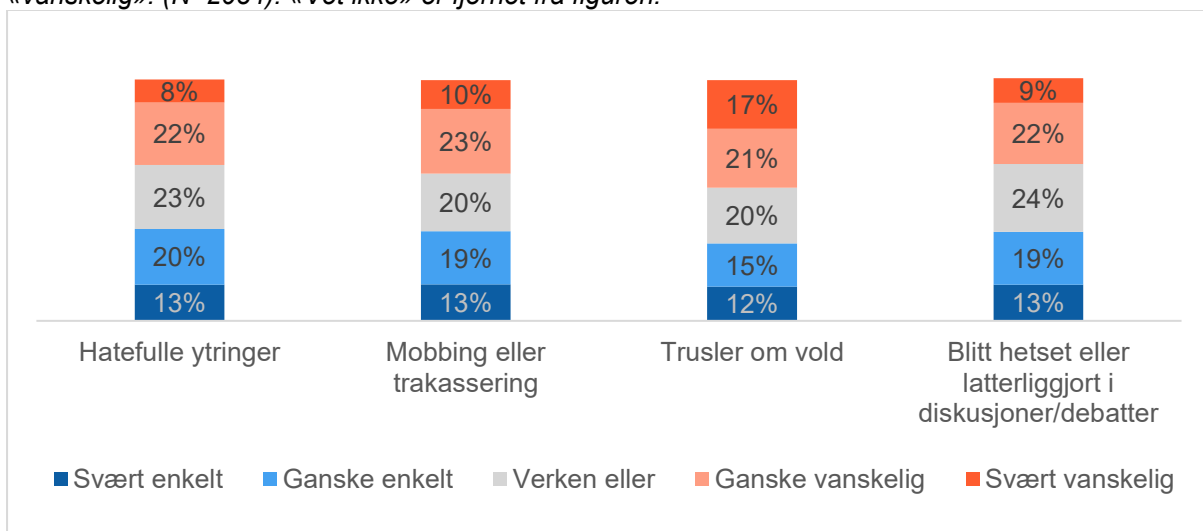
Figur 6. Hvor utsatt føler du deg for følgende hendelser når du er på internett? Figuren viser andel av ulike aldersgrupper som føler seg «svært-» eller «ganske utsatt» for ulike sjikanerformer (N=2084)

Kompetanse om nettsjikaner

I undersøkelsen er respondentene spurt om hvor enkelt eller vanskelig de synes det er å håndtere ulike former for nettsjikaner.

Figur 7: Hvor enkelt eller vanskelig vil det være for deg å håndtere om følgende skjer på nett? Figuren viser andel av befolkningen (16 år+) som vurderer håndteringen av nettsjikaner «enkel» vs. «vanskelig». (N=2084). «Vet ikke» er fjernet fra figuren.

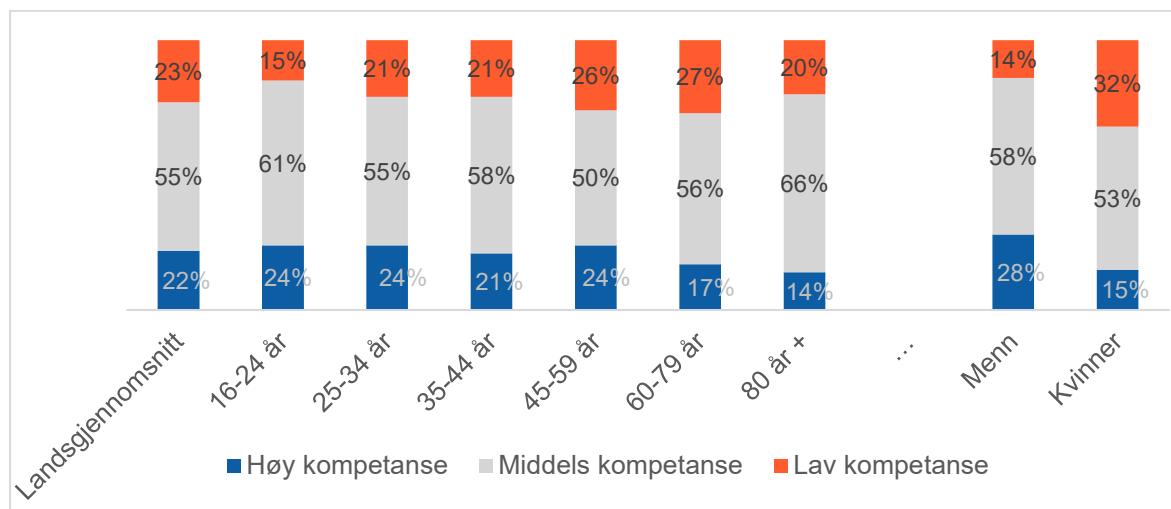

Omtrent en tredel mener det er 'svært enkelt' eller 'ganske enkelt' å håndtere hver av de fire nettsjikanerformene som omfattes av undersøkelsen. Den nettsjikanen flest

vurderer som vanskeligst å håndtere, er trusler om vold, der nesten fire av ti svarer at de synes dette er 'svært vanskelig' eller 'ganske vanskelig' å håndtere.

For å analysere nærmere hvilke grupper som skiller seg ut har vi laget oss to ytterpunktgrupper. De som vurderer seg med «høy-» og «lav kompetanse». De «høykompetente» har svart «svært-» eller «ganske enkelt» på alle fire spørsmålene om nettsjikanene. Denne gruppen har bevissthet om og evne til å unngå nettsjikaner, eller evner å håndtere nettsjikaner om de blir utsatt for dette. De «lavkompetente» har svart gjennomgående «ganske-» eller «svært vanskelig». Denne gruppen har ikke samme evner til å unngå nettsjikaner, eller håndtere nettsjikaner om de blir utsatt for dette.

Figur 8: Andel høy, middels og lav kompetanse på nettsjikaner, basert på de tre spørsmålene, brutt ned på alder (N=2084)

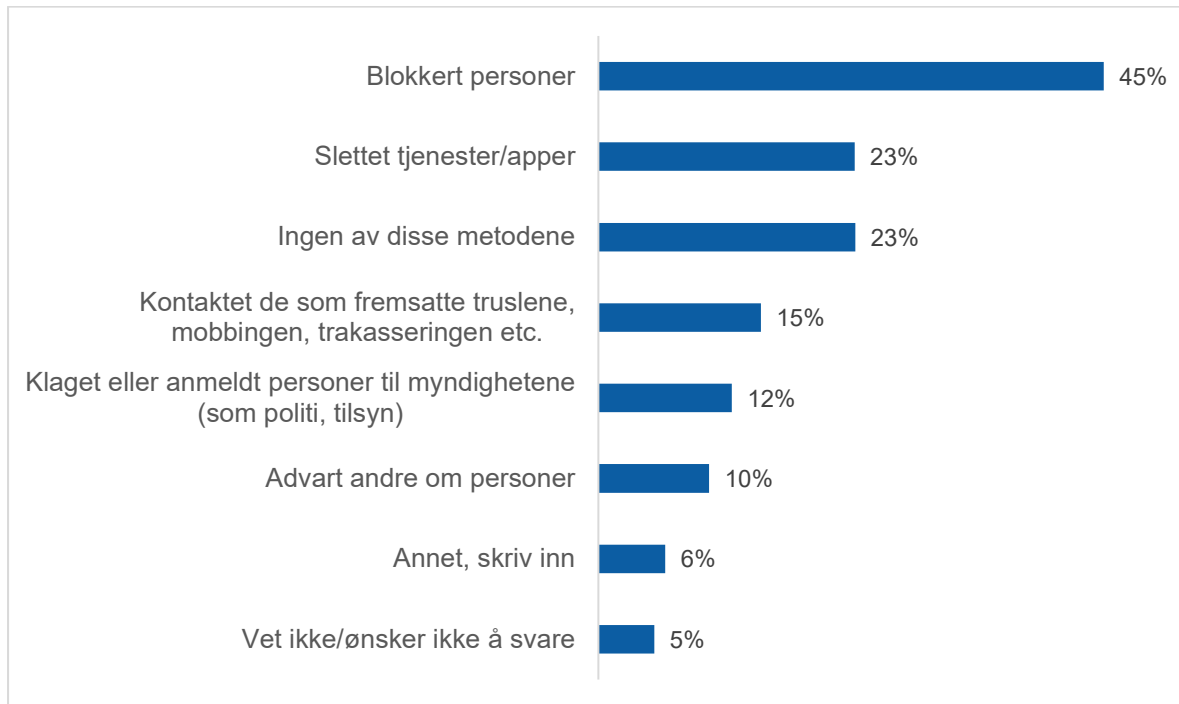
Det er ikke svært store aldersforskjeller, men tendenser til at det er en noe høyere andel som vurderer at de ikke er kompetente til å håndtere sjikaner på nett blant de aller yngste og de eldste. Det er ikke klare forskjeller ut fra andre sosiodemografiske variabler som utdanning, inntekt, bosted, mediebruk osv.

Gjennomgående er det en signifikant høyere andel blant menn enn blant kvinner som vurderer at de er kompetente til å håndtere nettsjikaner. En dobbelt så høy andel menn sammenlignet med kvinner vurderer seg som «høykompetente», og halvparten så høy andel blant menn enn blant kvinner vurderer seg som «lavkompetente», se figur 8.

Hvilke metoder brukes for å håndtere nettsjikane?

Gruppen som har opplevd minst én av formene for nettsjikane (11 prosent av respondentene), ble spurt om hva de foretok seg etter å ha opplevd nettsjikanen.

Figur 9. Har du siste 12 måneder foretatt deg noe av følgende, for å håndtere hatefulle ytringer, mobbing, trakassering eller hetsing på internett? Figuren viser andel av de som har vært utsatt for nettsjikane som benytter ulike metoder (Flervalg mulig) (n=232).

Nesten halvparten i gruppen svarer at de har blokkert personer. Videre svarer nesten en fjerdedel at de har slettet tjenester eller apper. 15 prosent har aktivt tatt kontakt med dem som fremsatte nettsjikanen, og ti prosent har advart andre om slike personer. Tolv prosent har vurdert nettsjikanen som så alvorlig at de har kontaktet myndigheter som politi eller tilsyn.

23 prosent av de som har vært utsatt for nettsjikane, svarte at de ikke benyttet noen av alternativene, mens seks prosent svarte at de foretok seg noe annet, det kan for eksempel være å overse hendelsen, eller å gå i dialog. Noen svarte at de gikk til motangrep:

«Stort sett ignorerer jeg bare slikt tull» (kvinne, 37 år).

«Jeg forsøker å gå i dialog» (mann, 56 år)

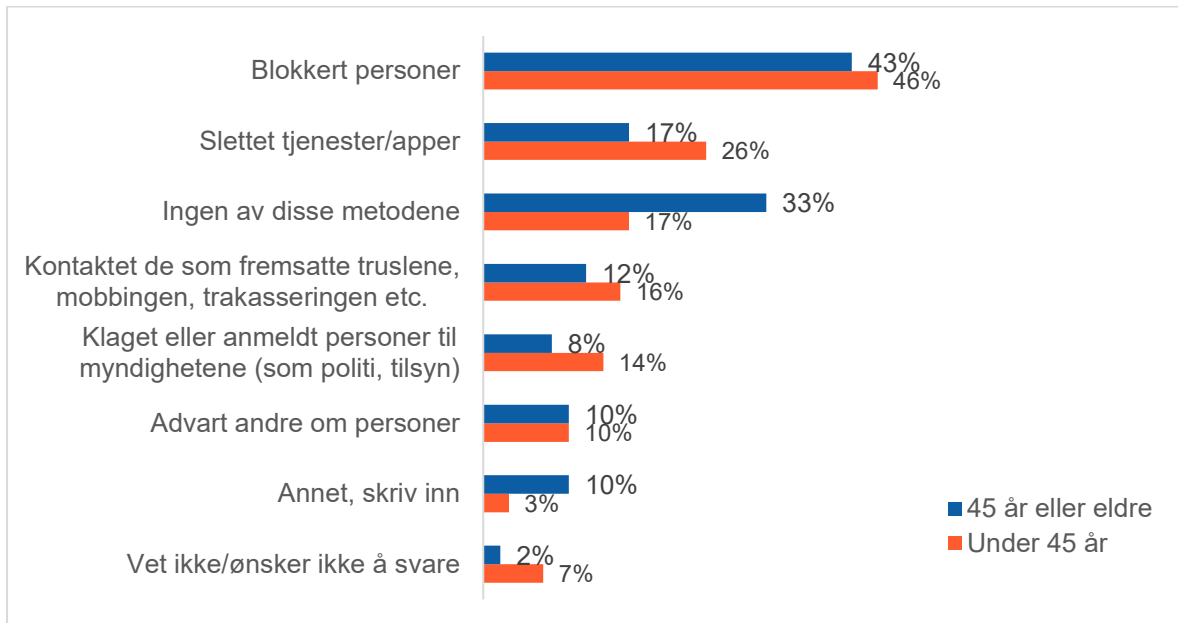
«Jeg merker at jeg modererer meg selv temmelig nøye, for å unngå trollene» (mann, 48 år)

«Som regel tar jeg det ikke så tungt og mobber dem bare tilbake» (kvinne, 33 år)

«Tar igjen med samme mynt!» (kvinne, 65 år).

Det er tydelig at gruppen under 45 år har større tilbøyelighet til å ta i bruk noen av metodene som nevnes enn de eldre. En høyere andel i gruppen over 45 år enn de yngre svarer at de ikke har brukt noen av de nevnte metodene. En høyere andel i gruppen under 45 år har tatt grep som å slette tjenestene, kontakte dem som fremsatte truslene eller de har klaget inn dem som har fremsatt nettsjikanen til myndigheter.

Figur 10: Har du siste 12 måneder foretatt deg noe av følgende, for å håndtere hatefulle ytringer, mobbing, trakassering eller hetsing på internett? Figuren viser andel av de som har vært utsatt for nettsjikaner som benytter ulike metoder, fordelt på alder (n=232). På grunn av lav base kan vi ikke bryte tallene ned på flere enn to aldersgrupper.

Hvordan påvirkes man av hets i diskusjoner/debatter?

Gruppen som har opplevd å bli hetset i diskusjoner/debatter (fem prosent av respondentene, n=95), har fått spørsmål om hvordan hetsingen har påvirket dem.

Figur 11. Har hetsingen/latterliggjøringen påvirket deg i diskusjoner/debatter? Figuren viser hvordan de som har vært utsatt for hetsing/latterliggjøring i debatter/diskusjoner blir påvirket av dette (OBS! Lav base. n=95. Spørsmålet er flervalg.)

Resultatene viser tydelige tendenser til at hetsing påvirker manges frihet til å ytre seg på nett. I gruppen som har blitt hetset på internett, svarer 4 av 10 at de har blitt mer forsiktige med å si sin mening på internett. 2 av 10 svarer at de har sluttet helt med å delta i diskusjoner/debatter. Kun 2 av 10 svarer at de ikke blir påvirket.

Imidlertid finner vi også en gruppe som svarer at hetsen fører til noe «positivt». 16 prosent svarer at hetsing tvert om skaper større engasjement for debatt.

En stor andel av de som har blitt hetset beveger seg over på andre og tryggere arenaer, enten ved at de «diskuterer mer i lukkede grupper (21 prosent), eller at de «diskuterer mer med andre som er enige med meg» (14 prosent). Dette er ikke heldig i et demokratisk perspektiv, og idealene for et offentlig ordskifte.

Åtte prosent svarer at de har blitt påvirket på andre måter. Responsen her varierer fra at hetsingen fører til *reaktive* strategier (at de trekker seg tilbake), til mer *proaktive* strategier (at de skal ta igjen). Flest viser til reaktive strategier:

En kvinnelig respondent på 42 år, svarer at hun har «avviklet min politisk aktivitet fordi jeg ikke orker mer hets og nettkrangling».

«Hetsen har gjort meg mindre aktiv i diskusjoner» (mann, 53 år).

«Jeg blir mye sint og grubler, sjekker varsler oftere. Derfor begynte jeg med skjermtidbegrensning på appen.» (kvinne, 25 år).

Hos andre tvinger det seg frem strategier for å håndtere hets. Det synes som om noen lærer seg å håndtere hetsen, og ikke la den gå inn over seg:

«Jeg velger mine kamper og enser bedre nå hvem som er ute etter bråk» (kvinne, 67 år).

«Holder meg til saken og unngår ad hominem, slik at de andre blir demonstrativt rasshølet» (mann, 37 år).

«Jeg har blitt tøffere og mer herdet» (kvinne, 50 år).

Hos den mer proaktive gruppen, synes det viktig å «ta igjen»:

«Jeg tar igjen x 100%» (mann, 50 år).

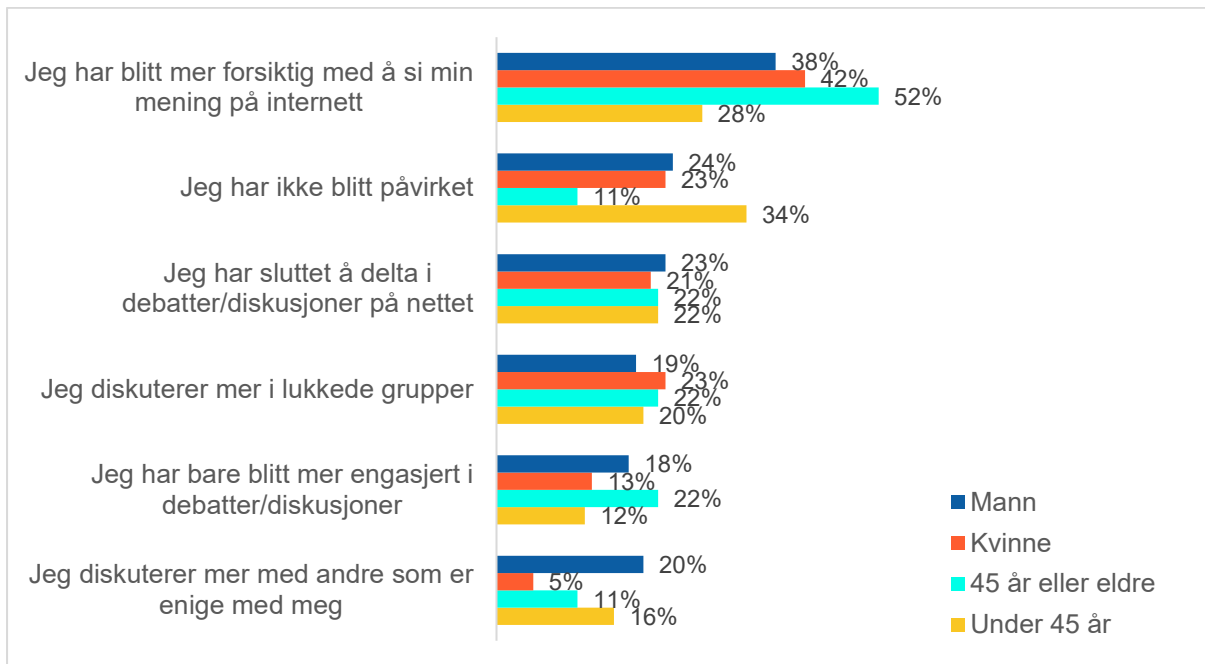
Vi finner de største forskjellen i hvordan man blir påvirket, når vi ser på variablene alder og kjønn. Andre sosiodemografiske variabler skiller i mindre grad.

For eksempel er det en langt høyere andel i gruppen under 45 år enn de eldre som ikke vurderer å være påvirket av hetsing. 30 prosent i denne aldersgruppen som har opplevd hets i diskusjoner/debatter, svarer at de ikke lar seg påvirke av hets. Kun 11 prosent i gruppen over 45 år vurderer seg upåvirket. Det er også flere i gruppen over 45 år enn under 45 år som svarer at de har blitt mer forsiktige med å si sin mening på internett, etter å ha blitt hetset.

Blant dem som har opplevd å bli hetset, er det en klart høyere andel blant menn enn blant kvinner som svarer at de velger å diskutere med andre som er enige med dem.

Figur 12. Har hetsingen/latterliggjøringen påvirket deg i diskusjoner/debatter? Figuren viser hvordan de som har vært utsatt for hetsing/latterliggjøring i debatter/diskusjoner blir påvirket av dette, brutt ned på alder og kjønn. (n=95. Lav base! Spørsmålet er flervalg, som vil si at man kan svare på flere alternativer)

Om undersøkelsen

- Hovedmålet for undersøkelsen er å utvikle et rammeverk med gode måleparametere som gjør det mulig å si noe om utviklingen av befolkningens kritiske medieforståelse over tid.
- Medietilsynet definerer kritisk medieforståelse som den kunnskap og ferdigheter vi trenger for å orientere oss i dagens dynamiske medielandskap og ta informerte valg om medieinnholdet vi konsumerer, lager og deler.
- Undersøkelse er en oppfølging av “Kritisk medieforståelse i den norske befolkningen” fra 2019².
- Kantar har gjennomført undersøkelsen i samarbeid med professor Tore Slaatta i TSL Analytics og professor Ola Erstad ved Universitetet i Oslo, på oppdrag fra Medietilsynet.
- Datainnsamlingen til undersøkelsen ble gjennomført i månedsskiftet november/desember 2020.
- Alle intervjuer er foretatt via ett spørreskjema på internett, hvor respondentene ble kontaktet via e-post.
- 2084 respondenter har besvart årets undersøkelse.
- Respondentene er trukket tilfeldig fra Kantars webpanel, GallupPanelet GallupPanelet (Norges eneste ISO sertifiserte panel, ISO 26362:2009). Undersøkelsen er gjennomført på et landsrepresentativt utvalg i alderen 16 år + (den eldste respondenten i utvalget er 102 år). Undersøkelsen følger standard trekkeprosedyrer etter normalfordelingen i befolkningen (etter kjønn, alder og geografi). I tillegg er det tatt høyde for forventet svarprosent innenfor de ulike gruppene. Det vil si at det er sendt ut forholdsmessig høyere antall invitasjoner i grupper med erfaringsmessig lavere svarprosent.
- For å få mer innsikt i de eldste aldersgruppenes mediebruk og kritiske medieforståelse, er det intervjuet ekstra mange eldre i aldersgruppen 80+ i år. Undersøkelsen er representativ for gruppen «over 80 år med tilgang til internett».
- Resultatene er vektet på kjønn, alder, landsdeler og utdanning.
- Data på personnivå er vektet på alder, kjønn og utdanning.
- Svarprosent: 37

² https://www.medietilsynet.no/globalassets/dokumenter/rapporter/kritisk-medieforstaelse-undersokelser-2019-2020/200326-kritisk_medieforstaelse_samlerapport-oppdatert-sidetail-27_mars.pdf

NOBODY LIKES YOU

WUUCK

I HATE YOU

Medietilsynet

Nygata 4, 1607 Fredrikstad
post@medietilsynet.no
facebook.com/medietilsynet
twitter.com/medietilsynet

ISBN: 978-82-8428-010-3